

Regionala utvecklingsnämndens svar på Demokratiberedningens rapport 2025

Mottagare: Regionfullmäktige

Sammanfattning

Demokratiberedningen är en beredning under regionfullmäktige med uppdrag att stärka den demokratiska processen och utveckla relationen mellan medborgare, förtroendevalda och offentliga institutioner. Beredningen ska bidra till ökad kunskap om medborgarnas behov samt särskilt beakta frågor om jämställdhet, jämlikhet och diskriminering. Resultatet av beredningens arbete redovisas årligen till fullmäktige.

I regionplanen för 2025 har Demokratiberedningen haft ett riktat uppdrag att hämta in synpunkter på vad västerbottningarna vill förbättra i Region Västerbottens hållbarhetsarbete utifrån Agenda 2030. Uppdraget har genomförts genom en digital enkät.

I rapporten redovisas resultatet av enkäten samt beredningens reflektioner kring genomförande, metod och möjliga utvecklingsområden.

Synpunkter på Demokratiberedningens rapport 2025

Det är en god ambition att inhämta medborgarnas synpunkter på Region Västerbottens hållbarhetsarbete utifrån Agenda 2030. Uppdraget ligger i linje med regionplanen och Demokratiberedningen har på ett öppet sätt redovisat arbetssätt, resultat och egna reflektioner.

Samtidigt visar rapporten att det finns faktorer som har påverkat resultat, till exempel uppdragets val av metod och begränsade resurser. Det låga antalet svarande samt beredningens egen bedömning att frågorna har varit svåra, innebär att resultaten inte kan användas som ett representativt beslutsunderlag.

Det är viktigt att Demokratiberedningens arbete är tydligt, relevant och skapar konkret nytta. Resultaten från beredningens rapporter behöver i så stor utsträckning som möjligt kunna användas som kunskaps- och beslutsunderlag i förvaltningarnas fortsatta arbete.

Rapporten fokuserar i huvudsak på redovisningen av det riktade uppdraget för 2025. Det framgår i begränsad utsträckning hur beredningens arbete inom ramen för basuppdraget har bedrivits och följts upp under året. En tydligare redovisning av detta skulle underlätta

helhetsbedömningen och stärka möjligheten att ta tillvara resultaten i det fortsatta utvecklingsarbetet.

I analysen av enkäten konstaterar beredningen att urvalet av respondenter inte blev representativt. Enkäten har i för hög utsträckning besvarats av personer med universitets- eller högskoleutbildning och trots riktad annonsering mot män så var en majoritet av respondenterna kvinnor.

När det gäller beredningens analys av enkätsvaren om jämlikhet, jämställdhet, funktionsrätt och nationella minoriteter landar beredningen i följande slutsats:

“Vi ställde frågor om jämlikhet och jämställdhet och där ser vi en stor del av svaranden som inte tycker att företagsstöd och upphandlingar ska vara det. Det visar på att vi behöver jobba mycket mer med kunskapshöjande insatser om jämställt stöd till både kvinnor och män. Vi ser också liknande svar när vi ställer frågor om funktionsrätt och minoriteter där många svarar att man inte ser jämlikhet som något viktigt. Här behövs det stora insatser för att visa på vikten med jämlikhet och mänskliga rättigheter.” (s 14)

Det finns behov av försiktighet i tolkningarna. Att högutbildade och kvinnor inte skulle se demokratiska kärnvärden som viktiga är ett förvånande resultat, inte minst eftersom det strider mot en allmänt vedertagen bild av dessa gruppers värderingar.

Det mest sannolika skälet till att beredningen ändå har dragit denna slutsats är att en stor del av svaren på frågorna som rör jämlikhet och funktionsrätt hamnar i mitten av skalan ”håller med – håller inte alls med”.

Att svaren hamnar i mitten av skalan är dock rimligtvis mer ett resultat av att frågeställningarna har varit långa och svåra, och att mittensvaret i praktiken kan motsvara “vet ej” (ett alternativ som saknades), än ett genuint uttryck för ointresse av demokratiska kärnvärden. Detta är också något som beredningen själva lyfter som en brist i undersökningen. Det är också en alltför drastisk slutsats utifrån att det endast är 167 svaranden.

Det är även viktigt att notera att flera av frågorna som ställs i enkäten rör områden där enskilda medborgare har begränsade möjligheter att svara. Medborgarna kan i många fall bara svara utifrån sina egna erfarenheter, inte utifrån hur Region Västerbottens personal bemöter medborgare på ett jämlikt sätt, eller hur Region Västerbotten arbetar tillsammans med funktionsrättsorganisationer och nationella minoritetsgrupper. Det är svårt att förvänta sig att medborgarna ska ha den typen av insyn i Region Västerbottens arbete. I vissa delar hade riktade dialoger med berörda organisationer och aktörer sannolikt gett ett mer relevant och användbart underlag.

Om alternativa dialogformer, till exempel medborgarråd, ska prövas framöver är det viktigt att syfte, organisering och mandat är tydligt definierade, samt att det finns struktur och resurser för att ta hand om resultatet.

En stärkt samverkan mellan förvaltningar kan samtidigt bidra till ökad kvalitet och träffsäkerhet i arbetet, både vid framtagande av frågor och vid analys och omhändertagande av resultat.

Sammanfattningsvis är bedömningen att rapporten lyfter flera viktiga frågor, men att fortsatt utveckling behövs när det gäller metodval, målgruppsanpassning och analys, för att resultaten tydligare ska kunna bidra till det långsiktiga utvecklingsarbetet.

Pågående och planerat arbete inom regional utveckling med koppling till Demokratiberedningens uppdrag och rapport 2025

Regional utveckling berör flera av de frågor som lyfts i Demokratiberedningens rapport, särskilt när det gäller delaktighet, jämlikhet, geografisk tillgänglighet och långsiktig attraktivitet i hela länet.

Inom regional utveckling pågår arbete kopplat till civilsamhällets roll i lokalsamhällets utveckling, ungas delaktighet och inflytande, kulturens betydelse för demokrati och livsvillkor samt kollektivtrafikens geografiska tillgänglighet.

En mer utförlig redovisning av pågående och planerat arbete inom dessa områden återfinns i bilaga 1.

Förutsättningar för vidare utvecklingsarbete

Rapportens iakttagelser om komplexa frågor och behov av kunskap, resurser och samordning speglar även de förutsättningar som präglar utvecklingsarbetet. Arbetet bedrivs idag inom befintliga ramar, vilket påverkar både omfattning och tempo.

Förutsättningarna skiljer sig mellan olika verksamheter inom regional utveckling. Vissa delar bedrivs inom mer stabila anslagsramar, medan andra i högre grad är beroende av extern finansiering. Det innebär begränsade möjligheter att planera arbetet långsiktigt eller att konsekvent arbeta utifrån de mest prioriterade utvecklingsbehoven. Arbetet behöver i stor utsträckning anpassas efter aktuella utlysningar och tillgängliga finansieringsmöjligheter.

För att stärka långsiktighet, kontinuitet och genomförandekraft finns behov av tydligare uppdrag, stärkt samordning över förvaltningsgränser och i samverkan med andra aktörer, samt mer stabila förutsättningar för strategiskt utvecklingsarbete.

Ett långsiktigt arbete inom dessa områden bedöms särskilt viktigt, då insatserna bidrar till delaktighet, gemenskap, tillit och livskvalitet i hela länet.

Möjliga fortsatta inriktningar

Mot bakgrund av rapportens iakttagelser kan ett fortsatt utvecklingsarbete bland annat handla om att utveckla former för dialog och delaktighet i regionala utvecklingsfrågor, särskilt i frågor som upplevs som komplexa eller svåra att ta ställning till genom enkäter.

Det kan även finnas behov av att i större utsträckning arbeta med kunskapsspridning och delaktighet kopplat till Agenda 2030, där dialog, samskapande och samverkan med civilsamhället, kulturverksamheter och andra aktörer kan vara viktiga verktyg för att nå bredare grupper.

Rapporten lyfter samtidigt återkommande synpunkter om upplevda skillnader mellan inland och kust samt oro för tillgång till service, funktioner och möjligheter att leva, arbeta och bo i hela länet. Dessa frågor är nära kopplade till det regionala utvecklingsarbetet, särskilt när det gäller attraktiva livsmiljöer, lokalsamhällets livskraft och långsiktig regional attraktivitet.

Mot denna bakgrund kan civilsamhället, kulturverksamheter och andra lokala aktörer vara viktiga parter i det fortsatta utvecklingsarbetet, genom att bidra med lokala perspektiv, engagemang och sociala strukturer. Samverkan kan bidra till att stärka inkludering, delaktighet och gemenskap i lokalsamhällen, vilket i sin tur kan bidra till ökad social sammanhållning och tillit i hela länet.

Samverkan kan också vara ett sätt att nå grupper som annars har svårare att delta i dialoger och utvecklingsprocesser, vilket kan vara särskilt betydelsefullt i frågor som rör platsutveckling och lokalsamhällets utveckling.

En väg framåt kan vara att omvandla ett begränsat antal prioriterade åtgärder från rapporten till en enkel och tydlig handlingsplan. En sådan inriktning förutsätter tydligt ansvar och realistiska förutsättningar för genomförande. Det ökar möjligheten att resultaten omsätts i praktiken utan att ambitionsnivån blir alltför omfattande.

Det är också positivt att fysisk aktivitet och kultur på recept i huvudsak upplevs som uppskattade insatser. Här finns potential att utveckla arbetet vidare, särskilt genom stärkt samverkan med kommunal nivå. Det finns goda exempel på sektorsövergripande samarbete i kommuner som skulle kunna spridas och utvecklas, exempelvis genom ökad mellankommunal samverkan.

Bilaga 1

Pågående och planerat arbete inom regional utveckling med koppling till Demokratiberedningens uppdrag och rapport 2025

Nedan redovisas exempel på pågående och planerat arbete inom regional utveckling som har tydlig koppling till de teman och iakttagelser som lyfts i Demokratiberedningens uppdrag och rapport 2025.

Näringsliv och samhällsbyggnad

Inom verksamheten görs löpande prioriteringar mellan olika utvecklingsområden. Nedanstående redovisning avser främst arbete kopplat till civilsamhällesfrågor, då dessa i hög grad berör de frågor som lyfts i Demokratiberedningens rapport. Fokus har i nuläget särskilt legat på två områden: attraktiva livsmiljöer och livskraftiga landsbygder, samt ungas delaktighet och inflytande i regionala utvecklingsfrågor. Arbetet bedrivs utifrån rådande förutsättningar vad gäller uppdrag och resurser.

Civilsamhället har en central roll i arbetet med att skapa attraktiva livsmiljöer, levande orter och fungerande lokalsamhällen. En utgångspunkt är att utveckling sker tillsammans med dem som lever och verkar på platsen. För att orter ska vara långsiktigt attraktiva krävs mer än arbetstillfällen och service – näringslivet kan bidra till inflyttning, men ett levande civilsamhälle är ofta avgörande för att människor ska vilja stanna kvar.

En viktig inriktning i arbetet är att stärka det lokala civilsamhället, särskilt föreningslivet, så att fler föreningar har möjlighet att utveckla sin verksamhet, nå fler målgrupper och ta en aktiv roll i lokalsamhällets utveckling. Arbetet bedrivs genom samverkan med civilsamhällesorganisationer, dialog med lokala aktörer samt genom att stödja och utveckla lokala samverkansytter och mötesplatser. Arbetet omfattar även samverkan på regional nivå för att skapa bättre förutsättningar för det lokala civilsamhället att utvecklas och växa över tid.

Genom att stärka civilsamhällets kapacitet att skapa aktiviteter, mötesplatser och sociala sammanhang stärks gemenskap, tillhörighet och välmående. Det bidrar också till att motverka utanförskap och till att göra lokalsamhällen mer attraktiva att bo kvar i.

En annan viktig del är hur den fysiska livsmiljön kan utvecklas i nära samverkan med civilsamhället. Arbetet utgår från människors behov och vardagliga användning av platser, med ambitionen att allas röster ska bli hörda i utformningen av attraktiva och inkluderande livsmiljöer. Genom att stärka arbetet med samskapande processer i platsutveckling, tillsammans med bland annat föreningar, invånare, barn och unga, utvecklas offentliga rum och mötesplatser som främjar trygghet, trivsel och delaktighet. Långsiktigt kan detta bidra till att motverka segregation och sociala utmaningar, samt skapa platser som uppmuntrar till möten, aktivitet och gemenskap.

Arbetet med civilsamhällesfrågor kopplar direkt till Agenda 2030, särskilt mål om hållbara samhällen, minskad ojämlikhet, samt god hälsa och livskvalitet. På längre sikt bidrar

arbetet till regionens kompetensförsörjning och stärker förutsättningarna för hållbara lokala arbetsmarknader och livskraftiga lokalsamhällen.

Arbetet med civilsamhället är också viktigt ur ett demokrati- och tillitsperspektiv, då civilsamhället bidrar med lokala perspektiv och möjliggör dialog med grupper som annars kan vara svåra att nå genom traditionella processer. Detta ligger i linje med Demokratiberedningens uppdrag att stärka relationen mellan invånare, förtroendevalda och offentliga institutioner.

Inom området ungas delaktighet och inflytande pågår ett arbete med att utveckla former för att stärka ungas reella möjligheter att påverka frågor som rör deras liv, vardag och framtid. Arbetet sker i nära samverkan med organisationer som arbetar nära unga, med ambitionen att ta tillvara lokala erfarenheter och utforska hur dessa perspektiv och arbetssätt kan växlas upp till regional nivå.

En viktig del i detta är att skapa strukturer och arbetssätt som gör det möjligt att systematiskt ta tillvara ungas röster i regionala utvecklingsfrågor och att knyta samman lokala initiativ med regionala processer. Det handlar därmed inte enbart om enskilda dialoginsatser, utan om att på regional nivå skapa mer långsiktiga former för samverkan och inflytande.

Arbetet kopplar till demokratisk delaktighet och social hållbarhet och bidrar till att stärka ungas tillit och möjligheter att delta i samhällsutvecklingen. Detta ligger i linje med både Agenda 2030 och Demokratiberedningens uppdrag.

Kultur

Den regionala kulturverksamheten genom sina verksamheter inom kultursamverkansmodellen genomförde sammanlagt 2 473 aktiviteter i länet under 2024. Av dessa riktades 44,5 procent till barn och unga. Totalt deltog 167 449 personer i aktiviteterna, vilket är en ökning jämfört med 2023. Antalet besökare som är barn och unga minskade dock något.

Flera av dessa aktiviteter har tydliga kopplingar till Agenda 2030 genom sitt fokus på urfolks rättigheter, psykisk hälsa och hållbar utveckling. Genom att synliggöra dessa frågor bidrar kulturen till social hållbarhet, jämlikhet och inkludering.

Kulturen bidrar till ett demokratiskt samhälle genom att fungera som en plattform för att aktualisera och belysa samhällsfrågor och pågående strömningar. Genom konstnärliga och kulturella uttryck skapas utrymme för reflektion, kritiskt tänkande och dialog, vilket stärker möjligheten till delaktighet och inflytande.

Kultur bidrar även till ökat välbefinnande och psykisk hälsa, vilket är en viktig förutsättning för ett levande och inkluderande samhälle.

Kollektivtrafik

Demokratiberedningens rapport innehåller synpunkter kopplade till kollektivtrafikens tillgänglighet och geografiska skillnader inom länet, där det bland annat framkommer kommentarer om upplevda skillnader i tillgång till kollektivtrafik mellan kust och inland. Förutsättningarna skiljer sig naturligt mellan olika delar av länet. Där det bor fler människor finns också underlag för mer omfattande trafik, samtidigt som behovet av fungerande kollektivtrafik är minst lika viktigt oavsett geografi.

Kollektivtrafiken i länet planeras utifrån den så kallade Västerbottensmodellen, där kommunerna ansvarar för utformning och omfattning av trafiken inom den egna kommunen, medan Region Västerbotten ansvarar för trafiken över kommun och länsgräns, mellan kommuncentra. Den trafik Region Västerbotten finansierar binder samman länet, både genom buss- och tågtrafik.

Under 2025 antog regionfullmäktige ett nytt regionalt trafikförsörjningsprogram för Västerbottens län för perioden 2025–2031. I programmet anges som mål att den geografiska tillgängligheten med kollektivtrafik ska utvecklas (mål 2.3). Programmet lyfter att förutsättningarna för kollektivtrafik skiljer sig över länet, men att behovet av kollektivtrafik är minst lika viktigt oavsett geografi.

Ett av de prioriterade fokusområdena i programmet är att utveckla den anropsstyrda trafiken för att stärka mobiliteten i hela länet. Den anropsstyrda trafiken har i stora delar haft en liknande utformning under lång tid, men potential till utveckling finns att utveckla den allmänna kollektivtrafiken genom att trafiken utformas för att möta de behov som idag sker genom transporter som endast kan nyttjas av de med tillstånd. I dag finns flera så kallade stängda transporttjänster, exempelvis skolskjutsar och sjukresor, som endast får användas av särskilt utpekade grupper. En möjlig utvecklingsinriktning är att i vissa fall skapa mer flexibla lösningar som kan nyttjas av fler, vilket skulle kunna bidra till bättre resursutnyttjande och ökad tillgänglighet. Samtidigt behöver konsekvenser för berörda grupper analyseras, då förändringar kan innebära behov av anpassning.

Programmet antogs i februari 2025 och arbetet befinner sig i ett tidigt skede. Utvecklingen av kollektivtrafiken sker inom befintliga ekonomiska ramar, och möjligheten att genomföra förändringar är i många fall beroende av tillgång till finansiering. Detta innebär att det kontinuerligt behöver göras avvägningar mellan olika utvecklingsbehov och vad som är möjligt att genomföra.

Förändringar i trafikens utformning, exempelvis en ökad övergång från mer avgränsade transporttjänster till lösningar som kan användas av fler, kan innebära ökade kostnader. Samtidigt kan sådana lösningar bidra till att fler transportbehov tillgodoses och därmed stärka tillgängligheten och flexibiliteten i hela länet.

Kollektivtrafikens utveckling är också viktig ur ett attraktivitetsperspektiv, inte minst för barn och unga. Tillgång till fungerande kollektivtrafik bidrar till ökad självständighet och möjlighet att ta del av utbildning, fritidsaktiviteter och sociala sammanhang, vilket är en viktig del i att skapa livskraftiga och attraktiva lokalsamhällen.

Frågor om kollektivtrafikens tillgänglighet och utveckling i hela länet har tydlig koppling till delaktighet, geografisk jämlikhet och möjligheten att leva, arbeta och delta i samhällslivet oavsett var i länet man bor, vilket är centrala perspektiv i Demokratiberedningens uppdrag.

Fastställd av regionala utvecklingsnämnden 1 april 2026 § xx